

Arveluttava analyytikko talousjournalistien rutiinilähteenä

Kun ”Maailman pörssikurssit ovat alimmillaan kolmeen vuoteen” tai kun ”Nokia alensi kasvuodotuksiaan” tai kun ”Öljy halpeni reippaasti”, taloustoimittaja ottaa puhelun analyytikolle. Asiantunteva analyytikko kertoo toimittajalle ja kansalle, mistä oikein on kysymys, mitä muutos tai trendi merkitsee *Suomen* tai *suomalaisyriyten* tai *kuluttajan* kannalta.

Vuonna 2002 pankkiiriliikkeiden analyytikkoja ja ekonomisteja lainattiin Helsingin Sanomien taloussivuilla tasaista tahtia. Nimeltä siteerattuina nämä asiantuntijat tulkitsivat maailmaa 22 jutussa niin huhti-, kesä- kuin syyskuusakin. Täsmälleen sama määrä on paitsi hauska yhteensattuma, myös kokonaistilannetta luotettavan oloisesti kuvaava: trendi piiryy tasaisena jo kolmen kuukauden otannalla.

Entä sitten, lukija kysyy nyt, mitä kiinnostavaa tässä trendissä on?

Ei siinä mitään kiinnostavaa olekaan, ellei sitä verrata kymmenen vuoden takaiseen trendiin. Esimerkiksi syyskuussa 1992 Helsingin Sanomien taloussivuilla ei näet siteerattu ainuttakaan pankkiiriliikkeen edustajaa.

Markkinatalouden numeronmurskaajat

Analyytikkojournalismi on maailmantalouden tuote. Suomen luopuminen sääntelytaloudesta 1980-luvulla mullisti perustavalla tavalla kansantalouden syyseuraus-suhteita. Kyetäkseen kuvaamaan Suomen kansantaloutta talousjournalismin oli aiempaa enemmän huomioitava maailmantalouden tapahtumat.

Samalla kun Suomesta alettiin tähyillä maailmalle, maailmalta alettiin tähytä Suomeen. Vuonna 1994 Suomi lakkasi rajoittamasta pörssiyhtiöiden ulkomalaisomistusta, ja jo samana vuonna Helsingin Pörssin kurssit ja tehtyjen kauppojen määrä lähtivät kasvuun. Vuonna 2001 pörssissä tehtiin yhdessä päivässä kauppaa samalla summalla kuin kymmenen vuotta aiemmin koko vuonna.

Talouden painoarvon kasvaminen kasvatti myös taloustoimittamisen määrää. Kuluneen vuosikymmenen aikana Suomessa on pantu alulle muun muassa uusi taloussanomalehti ja television puolella kahdet talousuutiset.

Säännellyssä taloudessa kourallinen osakeanalytikoita riitti vastaamaan analyysintarpeeseen. Tilanne muuttui, kun suomalaisyritykset, ensimmäisenä Kone vuonna 1982, alkoivat listautua ulkomaisiin pörssiin. Listautuessaan yritykset joutuivat tuottamaan *listalleottoesitteen*. Siihen kansainvälinen pörssikäytäntö vaati suomalaisen mittapuun mukaan valtavasti tietoa. Suomalaisyritykset saivat oppitunnin siitä, mitä tietoa kansainväliset sijoittajat yritykseltä odottavat – tieto oli tuotettava, vaikka sitä vaativien ulkomaalaisomistajien osuus pysyi viidennekseen rajoitettuna vielä pitkään.

Paitsi taloudellinen toimintaympäristö, myös tapa tarkastella yrityksiä on muuttunut. Näkökulmavalikoimaan on lisätty esimerkiksi yritysten arvioiminen sijoituskohteina, mikä selittää analyttikoiden suosiota lähteinä – nämä kun tekevät sijoitusanalyysia työkseen.

Siinä, missä ennen tiettyjen tietojen perässä saattoi soittaa ainoastaan yrityksen johtajalle, nykyään voidaan soittaa myös yritystä seuraaville analyttikoille.

Sitaatti siirtää vastuun

Analyttikoiden näkemyksiä kaivataan erityisesti spekulatiivisissa jutuissa. Pörssiyhtiön toimitusjohtajalta on turha udella esimerkiksi huhutuista yrityskaupoista, sillä jo pörssilainsäädäntö estää häntä kertomasta pörssitiedottamisen alaisia asioita. Sen sijaan analyttikolla on vapaat kädet arvella ja ennustaa.

Spekuloimisen ohella toinen analyttikoiden keskeinen tehtävä on antaa ”markkinavoimille” nimi, joskus kasvotkin. Huhut ja odotukset eivät synny tyhjiössä, joten journalismin on syytäkin nimetä niiden lähtökohtia ja esittäjiä.

Toisinaan taloustoimittaja tietää jo numeroa valitessaan, mitä analyttikko sanoo. Vuosia mikroprosessorivalmistajia seurannut toimittaja osaisi varmaan itsekin kertoa lukijoilleen, että prosessorivalmistaja X:llä menee huonosti, koska amerikkalaiset kotitaloudet ovat vähentäneet kulutustaan ja pakottaneet siten yritykset vähentämään pääoman sijoittamista. Yritykset säästävät ensimmäiseksi tietokoneiden uusimisesta, joten X:n prosessorit makaavat varastossa. Silti toimittaja soittaa analyttikolle ja siteeraa tätä jutussaan, koska niin journalismi toimii.

Siteeraamalla komealta kalskahtavaa ”analyttikkoo” jutusta tulee uskottava ja uutismainen. Lukijan ei tarvitse miettiä, mistä se toimittaja muka tämän-

kin tietää, kun asiantuntija sanoo asian tämän puolesta. Samalla ehkä koko lehden arvovalta lukijan silmissä kasvaa.

Käytäntö on toimittajankin kannalta kätevä. Kun kaikki paitsi puhdas fakta laitetaan sitaatteihin, toimittajan vastuu vähenee. Jutussa esitetyt mielipiteet ovat aina jonkun muun – vaikka toimittaja onkin valinnut sen, keneltä tietoja kysyy.

Analyytikko asiakashankkijana

Analyttikoiden harteille soviteltu asiantuntijan viitta on käytännöllisyydestään huolimatta enemmän kuin arveluttava. Pankkiiriliikkeet eivät ole tutkimuslaitoksia eivätkä puolueettomia instansseja, vaan yrityksiä, joiden tavoitteena on tuottaa voittoa. Silti niiden analyttikoita ja ekonomisteja siteerataan kuin puolueettomia asiantuntijoita.

Pankkiiriliikkeet toimivat myymällä ja ostamalla arvopapereita. Välittäjä ottaa palkkion jokaisesta mynnistä tai ostosta, jonka se asiakkaansa puolesta hoitaa. Analyttikon työn perimmäisenä tarkoituksena on edistää työnantajan osakekauppaa. Markkinalauseiden mukaan kauppaa edistetään mahdollisimman osuvilla analyyseillä: kun sijoittaja huomaa jonkun tietyn pankkiiriliikkeen analyttikon ennusteet ja suositukset noudattamisen arvoisiksi, hän tekee arvopaperikauppaa kyseisen pankkiiriliikkeen välityksellä, pyytää ehkä liikettä hoitamaan omaa listautumistaan tai omaisuuttaan. Analyttikko siis hankkii työnantajalleen asiakkaita.

Useat tutkijat ja lukuisat tutkimukset näkevät analyttikon roolin problemaattiseksi. Analyttikoiden riippumattomuutta kyseenalaistaa erityisesti se, että heidän suosituksensa kehottavat huomattavasti useammin ostamaan kuin myymään.

Osakkeet vaihtuvat parhaiten silloin, kun pörssi on nousussa. Ostokehotukset viestivät hyvistä näkymistä, ja positiiviset odotukset vahvistavat nousua. Koska pankkiiriliike tekee tiliä silloin, kun osakkeet vaihtuvat, analyttikon kannattaa vahvistaa hyviä odotuksia.

Riku Wiitala on tutkinut pro gradu -työssään analyttikkojen suositusten vaikutusta HEXissä noteerattuihin osakkeisiin. Hän pitää analyttikoiden optimismia ymmärrettävänä, sillä ”analyttikoilla ei yksinkertaisesti ole houkuttinta käyttäytyä pessimistisesti”.

Optimismille hän löytää kaksi painavaa perustetta: taloudelliset intressit ja toimivan keskusteluyhteyden yrityksen johdon kanssa. Wiitalan tutkimuksen

mukaan pankkiiriliikkeiden myyntianalyttikoiden on taloudellisesti järkevämpää kohdistaa voimia osakevaihdon lisäämiseen kuin tilastollisesti harhatomiin ennusteisiin. Toisin kuin voisi luulla, salkunhoitajat ja sijoittajat eivät juuri välitä heikosta ennustetarkkuudesta vaan reagoivat toistuviin virheennusteisiin, ikään kuin jokainen niistä olisi ainutkertainen. He eivät näe virheiden kyseenalaistavan salkkujensa arvonmääritysprosesseja vaan kannattavat analyysin ja tulosenusteiden jatkamista nykyisillä menetelmillä.

Yritysjohdonkin kanssa välit säilyvät lämpöisinä, kun analyttikko ei lähde suosittelemaan yrityksen osakkeen myymistä. Vaikka analyttikot vakuuttavat muuta, yrityksissä mielipide osakkeen arvostustasosta samastetaan helposti mielipiteeseen yrityksen hyvydestä.

Lähteiden sidokset lukijan nähtäville

Suomessa keskustelu analyttikojen sidonnaisuuksista on toistaiseksi ollut olematonta. Tilanne muuttunee, kun Yhdysvaltain esimerkki ennättää Atlantin yli. Syksyllä 2002 maailman suurin arvopapereiden markkinapaikka New Yorkin pörssi vaati sääntöjä analyttikojen ja lehdistön kanssakäymiseen.

Pörssi vaatii analyttikoita kertomaan toimittajille omistuksensa ja toimittaja kirjaamaan tiedot juttuun lukijoiden nähtäville. Kontrollin pörssi asettaisi analyttikoiden vastuulle: jos toimittaja jättäisi vaaditut tiedot julkaisematta, analyttikon olisi rangaistuksen uhalla kieltäydyttävä yhteistyötä kyseisen lehden kanssa myöhemmin.

Pörssin esitys on närästännyt Yhdysvaltain lehdistöä. Se kannattaa ajatusta, mutta vastustaa sananvapauden rajoittamista. Esimerkiksi The New York Times on todennut pitävänsä tietojen julkaisemista sinänsä kannatettavana asiana, mutta painottanut, että asian on oltava tapauskohtaisesti toimittajan päätettävissä.

Lienee itsestään selvää, että suurin osa journalismin lähteistä ajaa omaa asiaansa. Lähteen omat tarkoitusperät eivät ole ylitsepääsemätön ongelma niin kauan, kun toimittaja tiedostaa ne ja kykenee suhteuttamaan sanomiset kunkin sanojan taustaa vasten. Niin ikään lukijalle pitäisi tarjota välineet lähteen luotettavuuden arvioimiseksi.

Analyttikoiden kanssa journalisteilla on oiva mahdollisuus itsetutkiskeluun. Lähdekritiikki tuskin menee hukkaan.

Elina Pajari on journalistiikan opiskelija Jyväskylän yliopistosta.